

Vznik a vývoj biologicko-dynamického zemědělství

Přednáška z 15.9.1999, proslovená na zámku v polské Kobieřici u příležitosti mezinárodní konference "Ekologické zemědělství dnes", pořádané Vratislavskou univerzitou. Manuskript. Česky vyšlo ve Valerianě - čtení pro přátele biologicko-dynamického zemědělství č. 12, PRO-BIO Šumperk.

Manfred Klett, Přeložil Radomil Hradil

V důsledku 1. světové války došlo v Evropě ke zhroucení starého uspořádání světa. Ve všech oblastech hledali lidé nové perspektivy pro budoucnost. Mnoho lidí cítilo, že materialismus, který se v 19. století etabloval jako světový názor ovládající celou civilizaci, by lidstvo uvrhl do sociálního a Země do ekologického chaosu. Někteří z nich se proto obrátili na dr. Rudolfa Steinera, přírodovědce, filozofa a duchovního badatele, s otázkou po možnostech obnovy celkového kulturního života ve vědách, uměních i v morálně náboženském usilování.

Rudolf Steiner vytvářel od roku 1902 vědu o duchu, o nadmyslových světech, kterou nazval anthroposofií. Tato věda představuje nezbytné rozšíření věd přírodních. Přírodní bádání zaměřuje svou pozornost na smyslový svět jevů, anthroposofické duchovní bádání na to, co je tomuto světu jevů duchovně bytostným základem. Vědy propadají - do značné míry nepozorovaně - materialismu nebo ho teprve produkují, když všechno bytí světa redukují jenom na to, co se dá kvantitativně uchopit, a z toho pak vyvozují teoretické a praktické důsledky. Metodika redukcionismu vedla ve všech oblastech k obdivuhodnému technologickému pokroku, zejména v lékařství a zemědělství, zároveň však také k eskalaci sociálních a ekologických problémů. Toto nebezpečí jasně předvídal již básník a přírodovědec Johann Wolfgang Goethe. Vytvořil výzkumnou metodu, která ve všech kvantitativních i kvalitativních jevech hledá duchovně uchopitelné agens, ideu jako účinnou celistvost. Z této "goetheanisticky" rozšířené přírodní vědy vychází anthroposofie Rudolfa Steinera. Jejými výzkumnými výsledky jsou duchovní obsahy v podobě idejí, které jsou logice myslícího vědomí přístupné právě tak, jako jakékoli výsledky výzkumu přírodního. Na základě anthroposofické duchovní vědy ukázal Rudolf Steiner nové cesty pedagogice,

lékařství, všem vědám, všem druhům umění, křesťanskému náboženství a nakonec i zemědělství, nové cesty pochopení a eticko morálního působení.

Přemýšliví a vnímaví lidé si už v době po 1. světové válce dělali starosti o budoucnost zemědělství. Na Rudolfa Steinera se obrátili s otázkami, které je možno shrnout do 5 základních okruhů problémů. Jako představitele oněch tazajících se uvedme si zde následující průkopníky:

1. Zemědělec Ernst Stegemann vycházel z pozorování toho, že dochází ke zkracování životnosti jednotlivých odrůd kulturních rostlin a ke snižování kvality výživy. Jeho otázka se týkala hlubších vhladů do souvislostí pěstování a šlechtění rostlin.
2. Veterinář dr. Josef Werr konstatoval postupný pokles plodnosti hospodářských zvířat a také oslabování jejich konstitute. Zeptal se na rozšířené chápání krmení, zdraví a šlechtění hospodářských zvířat.
3. Chemik dr. Streicher spatřoval nebezpečí v minerálním hnojení, zejména v hnojení dusíkem a ptal se na komplexnější nazírání hnojení, které by oživovalo půdu.
4. Bioložka dr. Lili Kolisková a chemik dr. E. Pfeiffer kladli otázky týkající se formujících sil života, účinnosti vysoce zředěných látek (homeopatické potence), kosmických rytmů a metod jejich prokazatelnosti.
5. Tehdejší statkář v Kobieřicích Karel hrabě Keyserlingk se velmi intenzivně angažoval v hnutí pro sociální trojčlennost, uvedeném v život Rudolfem Steinerem, a jeho otázka se týkala sociální obnovy v zemědělství.

Těchto pět základních otázek si dnes po 75 letech kladou lidé více než kdy dříve. Zemědělská věda tohoto století na odpověděla ve smyslu redukcionismu a s ohledem na industrializaci zemědělství. Tím ale bylo zemědělství cestou specializace, racionalizace a kapitalizace odcizeno vůči svým prapůvodním produkčním podmínkám. Přišlo o své lidi a tím i o svou sílu kulturního zdroje. Rudolf Steiner tento vývoj předvídal a uvedené otázky zodpověděl ve smyslu komplexního rozšíření zorného pole a vytvořil tím perspektivu, ukazující daleko do budoucnosti. V roce 1924 promluvil na zámku Kobieřice ve svém zemědělském kurzu, který byl nazván kosmické a terestrické podmínky zdravého zemědělství. Jeho posluchači byli zemědělci. Ti se ještě během kurzu spojili do takzvaného "pokusného kruhu anthroposofických zemědělců", aby získané podněty okamžitě uplatnili v praxi.

Z tohoto kruhu vycházelo nesmírné zapálení. Jako jiskra přeskakovalo dál. Zemědělci cítili: Tady máme impuls svobodného duchovního sebeurčení, který nám dává moc uchovat si svou samostatnost vůči průmyslovému zemědělství ovládanému zvenčí. Již ve 30. letech bylo ve střední Evropě více než 1000 biologicko-dynamických podniků. A kdyby nebyl biologicko-dynamický způsob hospodaření v roce 1936 a definitivně pak v roce 1941 nacisty zakázán, kdyby se přes Evropu a svět nepřevalily hrůzy 2. světové války, vyvíjelo by se zemědělství ze starých životních forem rolnického stavu směrem k moderně v ekologicky daleko umírněnějších evolučních krocích.

Označení biologicko-dynamický vzniklo v roce 1929. Biologický přitom reprezentuje ekologickou složku tohoto druhu zemědělství, respektování životních zákonitostí a trvalé udržitelnosti; dynamický označuje podporu silového působení na stupni oživené a oduševnělé přírody prostřednictvím speciálně zhotovovaných jemnohmotných hnojiv. Dnes velmi rozšířené ekologické zemědělství vzešlo z biodynamického zemědělství a jiných zdrojů v 50. a 60. letech tohoto století. Opírá se o prvně jmenovanou složku, pročež má veliký význam i mnohaletá rolnická zkušenost.

Vývoj biologicko-dynamické praxe byl od samého začátku provázen samostatným výzkumem, poradenstvím a vzděláváním. To bylo tím důležitější, čím více postupoval po 2. světové válce, souběžně s novým začátkem biodynamické práce, definitivní rozpad starého rolnického způsobu hospodaření. Od roku 1950 tak postupně vznikly biologicko-dynamické výzkumné ústavy v Německu (několik výzkumných pracovišť), Švýcarsku, Švédsku, Holandsku, USA, Anglii, Austrálii, Novém Zélandu, Brazílii a Dánsku. Značné množství literatury v podobě knih a časopisů to dokládá. Těžištěm výzkumu jsou otázky zacházení s biologicko-dynamickými preparáty a jejich účinnosti, otázky souvislosti hnojení a výživné kvality produktů, vývoj metod, jak kvalitu prokázat, zohledňování planetárních konstelací, otázky úrodnosti půdy, zdraví zvířat a - vzhledem k problematice genetických modifikací - speciálních pěstitelských opatření a selekčních kritérií pro zachování a zlepšení osiva a šlechtění místně adaptovaných odrůd. Vědecká spolupráce s univerzitními výzkumnými ústavami je v Německu a Švédsku praktikována od 50. let, spolupráce se snahami spojenými s ekologickým zemědělstvím především ve Švýcarsku pak od 70. let. Poradenství je v Německu organizováno v rámci regionálních biologicko-dynamických pracovních skupin

celoplošně, v ostatních evropských zemích a v zámoří pracují jednotliví poradci. V zemích Evropské unie dostávají tito poradci částečnou podporu.

Biologicko-dynamické vzdělávání je v zemích německé jazykové oblasti integrováno do systému státního vzdělávání učňů, to znamená dvou až tříletá praxe v podnicích s doplňkovou teoretickou výukou. V Německu, Francii, Anglii a Švýcarsku je dnes nabízena na státu nezávislá možnost získání kvalifikace biologicko-dynamický zemědělec a zahradník. Kromě toho existuje státem uznaná a podporovaná biologicko-dynamická odborná škola v Holandsku, dále takzvané svobodné zemědělské školy v Německu a Švédsku a v mnoha zemích pak rozsáhlé vzdělávací programy v podobě seminářů a kurzů.

Základním motivem při utváření biologicko-dynamického podniku je princip organismu a individuality, jak se ve své úplné podobě nachází u člověka. Organismus je tím víc individuálním celkem, čím víc se mu v uzavřenosti jeho životních procesů podaří dát výraz jeho duševní a duchovní podstatě. V přírodě je tento princip přítomen ve svém zárodečném stavu v takzvaných biocenózách, v životních společenstvech. V ekologickém zemědělství se člověk snaží tuto přírodní předlohu přivést k optimálnímu stavu, v biologicko-dynamickém zemědělství pak pozvednout na vyšší stupeň (kulturní biotop).

To se děje na základě co největší stanovištní rozmanitosti. Polní produkce, chov zvířat, pastevní a luční hospodářství, zahradnictví a ovocnictví, pěstování lesa a křovinatých pásů, remízky, ošetřování vodních toků a nádrží, to vše má tvořit jeden navzájem sladěný celek. Biodiverzita podniku se zakládá na vzájemně podpůrném vztahu všech těchto prvků. Je uměním biodynamického zemědělce, aby tyto prvky podle stanovištních podmínek takovým způsobem vzájemně propojil a sladil, že dosáhne trvalé úrodnosti půdy, výnosové jistoty, dobré kvality osiva i vyprodukovaných potravin a také zdraví zvířat. Šlechtění rostlin je primárně otázkou místně adaptovaných odrůd náležitěho typu a otázkou selekce na základě cíleného hnojení a rytmických cyklů při pěstování. Ve šlechtění zvířat stojí v popředí selekce adaptovaných plemen hospodářských zvířat na základě vlastního podnikového krmiva a lidské péče při chovu.

Těžiště při utváření biologicko-dynamického podniku spočívá v zajištění vlastních statkových hnojiv. Můžeme rozlišovat tři úrovně těchto hnojiv a jejich působení. Prvním stupněm je zachování pozitivní tvorby humusu prostřednictvím zeleného hnojení, osevních postupů s vysokým zastoupením leguminóz a intenzivního kompostování. Tato hnojiva rostlinného původu způsobují obecné oživení a harmonizaci půdních procesů a rostlinného růstu. Druhým stupněm je hnůj hospodářských zvířat. Základem je zde hnůj hovězí. Ten způsobuje především druhově typický vývoj rostlin, podporuje růst kořenů do hloubky i jemné prokořenění. Třetím stupněm jsou takzvané biologicko-dynamické preparáty, které vyvinul Rudolf Steiner na základě svého duchovědného bádání a které představují syntézu specifického hmotného a silového působení nerostné, rostlinné a živočišné říše. Rozlišují se zde dva polní neboli postřikové preparáty, které se používají v jemnohmotném, homeopatickém dávkování. První z nich podporuje růst kořenové soustavy, druhý vývoji nadzemních částí rostlin; oba podporují procesy zrání a zvyšují výživnou hodnotu. Šest dalších takzvaných kompostových nebo také hnojivých preparátů se rovněž v nepatrných dávkách přidává do všech hnojiv, které

na statku vzniknou. Tyto preparáty snižují ztráty, oživují půdu a rostliny, zlepšují jejich zdravotní stav a zvyšují kvalitu krmiv a potravin pro zvířata a člověka.

Je dáno základní myšlenkou principu organismu a individuality, že biodynamický zemědělec věnuje pozornost veškeré flóře a fauně svého podniku a stará se o ni. Nejde mu primárně o ochranu přírody, ale o její další vývoj. Statek samotný by měl být tvůrčím pramenem a základní buňkou kulturní krajiny, neustále se obnovující činností zemědělce.

Podíváme-li se na biologicko-dynamické zemědělství jako celek, pak se zde nejedná o hotovou zemědělskou metodu nebo prostě jen o alternativu k průmyslové agrární produkci. Biologicko-dynamické zemědělství chce být mnohem spíše nositelem nové, k budoucnu směřující zemědělské a venkovské kultury; chce vést lidi k tvůrčí činnosti, jejímž prostřednictvím se zemědělec teprve učí opravdové odpovědnosti, učí se odpovědnému cítění a jednání vůči okolnímu světu. Biologicko-dynamické zemědělství chce proměnit statickou představu světa, která je vlastní dnešnímu materialismu, která však v podstatě vůbec není přiměřená člověku, proměnit na představu dynamickou, která bude schopna vývoje; toto zemědělství nechce produkovat pro anonymní trh s jediným cílem dosáhnout co největších zisků, nýbrž s maximální odpovědností uspokojovat potřebu lidí po kvalitní výživě. Biologicko-dynamické zemědělství chce v dorůstající generaci vzbudit porozumění pro to, že v zemědělské práci lze najít nový smysl, nový zdroj radosti. Zkrátka, je naléhavým přáním biologicko-dynamického zemědělství podílet se na nové syntéze města a venkova, člověka a Země.